

Oikeus ja valta kuvallisina symboleina

Virpi Harju (toim.): *Valtaa ja oikeutta. Kuvallisten symbolien voima.* WSOY 2018.

Kautta aikojen aina nykypäiviin asti visuaalisuus on toiminut kantavana voimana niin valtiolliselle vallankäytölle kuin oikeudenhoidollekin. *Valtaa ja oikeutta* -kirjassa tarkastelun kohteina ovat veistokset, maalaukset, mitalitaide samoin kuin rakennukset, joissa hallinnollista, poliittista ja oikeudellista valtaa on käytetty. Kaupunkikuva ja jopa nykyaikaiset viestimet televisiopuheita ja itseinäisyyspäivän vastaanottojen suoria lähetyksiä myöten ovat mukana tarkastelussa.

Virpi Harjun toimittamassa teoksessa Tuomas Heikkilä toteaa, miten suuri osa 2000-luvun suomalaisille tutusta ja itsestään selvästi ymmärrettävästä oikeuden ja lainkäytön symboliikasta juontaa juurensa kauas menneisyyteen, muinaiseen Egyptiin ja Lähi-itään, sekä antiikin Kreikan ja Rooman tempeleihin ja tuomioistuimiin. Artikkeleissa painottuu länsimainen perinne, mutta mukana on myös esimerkiksi indonesialaisten ja intialaisten kuvasympolien analysointia.

Kristinusko toimi Euroopassa vuosisatoja vallankäytön peruskivenä ja oikeutuksen antajana. Keskiajan uskonnollinen kuvakieki oli erittäin rikasta ja monimuotoista. Oikeutta janoavien ja juristien suojeluspyhimys oli Katarina Aleksandrialainen, joka teillipyörineen ja miekkoineen esiintyy myös Suomessa esimerkiksi Lohjan Pyhän Laurin kirkossa. Maalli-

nen oikeus oli keskiaikaisen käsityksen mukaan taivaallista valtaa, joka oli uskottu maallisten kuolevaisten käsiin. Hallinto- ja tuomiovallan luovutus ihmiskäsiin konkretisoitui muun muassa hallitsijan kruunauksessa. Myöhäiskeskiajalta lähtien taiteilijoilta tilattiin yhä enemmän maalliseen oikeuteen liittyviä teoksia kaupungintalojen ja raatihuoneitten oikeussalien koristeeksi. Nämä oikeudenkäytön esimerkit olivat eräänlaisia kuvallisia tuomarinohjeita.

Reformaatio Pohjois-Euroopassa 1500-luvun ensimmäisellä puoliskolla ei tuonut mukanaan muutoksia oikeuden kuvallisuuteen. Niin kirkon hengellinen kuin kuninkaan maallinen valta olivat ihmisten mielissä peräisin jumalalta. Ruotsin valtakunnassa, jonka itäinen puolisko käsitti Suomen nykyisen alueen, reformaation toteuttanut kuningas Kustaa Vaasa oli käytännössä myös kirkon pää. Kun hänet täydessä mahdollisuuksissa kuvattiin Uppsalan tuomiokirkossa olevassa hautamonumentissaan, Kustaa Vaasan vyöllä roikkuu valtaa symboloiva miekka, jonka koristeena on sielujen perinteinen punnitsija arkkienkeli Mikael.

Ruotsin kuningaskunnassa – kuten vastaavasti muuallakin kuninkaiden, keisareiden ja ruhtinaiden hallitsemilla alueilla – linna tai palatsi kertoo arkkitehtuurillaan, esineistöllään ja taideteoksillaan joko valtakunnallisesta tai paikallisesta vallan ja oikeuden jaosta. Harju analysoi problematiikkaa Ruotsin kruunun omistuksessa olevan kahden linnan eli Tukholman kuninkaanlinnan ja Drottningholmin linnan avulla. Mielenkiintoisen vertailukohteen tarjoaa eteläisen Euroopan eli Napolin vanha Castelcapuanon kuninkaanlinna.

Käsillä oleva teos on jatku- mo saman toimittajan ja pääosin samojen tutkijoiden kirjoittamille teoksille *Oikeuden kuva* (2000) ja *Oikeuden näyttämöt – Kuvallisuus lainkäytössä* (2013). Aiemmat julkaisut tutkimuksineen keskittyivät muun muassa oikeuden

arkkitehtuuriin sisustuksineen ja sen kuvalliseen muotokieleeseen, oikeusaiheiseen kuvataiteeseen ja kulttuurihistoriaan. Uuden teoksen keskiössä on vallan ja oikeuden kuvasympoliikka.

Käsillä oleva teos täydentää edellä mainittuja teoksia uudelta historiallisen ja taiteen tutkimuksen näkökulmista. Eräistä kertausista huolimatta merkittävää on uutena tutkimustuloksena nostaa esille, miten Drottningholmin linnan pääportaikon oikeudenjuma- latarta kuvaava seinämaalaus on esitetty samalla tavoin kuin Vaasan hovioikeuden perustamisen muistomitalissa vuodelta 1775. Kirjan käsittely laajenee maamme historiallisiin ja nykyisiin tuomiois- tuinrakennuksiin sisustuksineen ja taideteoksineen. Kaikki vallankäyttö ei suinkaan ole ollut juhlavaa ja rituaalista, vaan nimenomaan alemmissa tuomioistuimissa tilat ja menettelyt ovat useasti olleet ulkonaisesti koruttomia.

Vallan ja oikeuden kuvalliset symbolit muuttuivat Suomen tullessa 1800-luvun alussa osaksi Venäjän valtakuntaa. Henrik Meinander analysoi, miten autonomian ensimmäisinä vuosikymmeninä Suomessa korostettiin ennen kaikkea uuden ruhtinasvaltion hallitsijan eli keisarin valtaa ja hänen perittyä oikeutta siihen. Keisariuskollisuutta sekä ruhtinasvallan oikeutusta ja pysyvyyttä korostava symboliikka ja muotokieki tulivat Helsingin uuteen asemakaavaan, arkkitehtuuriin ja keskustan katu- nimistöön. Suomen leijonavaa- kuna oli otettu käyttöön jo Ruotsin vallan ajalla. Autonomian ajan alussa Venäjän tunnus, kaksipäinen kotka, esiintyi yleensä yksin, kuten keisarillisessa valtaistuimes- sa Porvoon valtiopäivillä. Useamman symbolin hierarkia näkyi esimerkiksi Helsingin Kauppatorilla olevassa Keisarinnankivessä (1835), jossa kaksipäisen kotka on saanut rintaansa Suomen leijonan.

Maan oman virkamieskunnan ja säätyjen toimeenpanevan val- lan saadessa omat muotonsa viit- taukset Ruotsin ajalta perittyihin

lakeihin ja niiden lailliseen voimaan korostuivat. Tämä näkyi erityisesti 1850-luvulta lähtien Suomen perustuslaillista asemaa käsitellessä kuvataiteessa. Meinanderin artikkelissa nousee esille myös kuvataide, jossa käsitellään Venäjän valtakunnan ja Suomen rajamaan välistä köydenvetoa. Hän kuvaa Suomen kansalaisyhteiskunnan syntyyn, itsenäisyyteen ja tasavaltalaisuuteen liittyvää symboliikkaa.

Valta ja oikeus kietoutuvat toisiinsa ja nousevat usein esiin kuvallisissa taideteoksissa, kuten veistoksissa, maalauksissa ja mitaleissa – laki rajaa valtaa ja ohjaa sen käyttöä. Tehdessään synteesiä teoksen artikkeleista Heikki E. S. Mattila toteaa, miten ”Aleksanteri II:n muistomerkki kuvaa hallitsijan mahtia ja samalla siihen kuuluva Lex-veistos korostaa pienen kansakunnan oikeutta itselliseen olemassaoloon ja edellyttää hallitsijan vallan käyttämistä tämän oikeuden turvaamiseksi”. Lex-veistoksen taustaa ja kulttuurihistoriallista merkitystä yksityiskohtaisesti analysoiva Ville Lukkarinen puolestaan korostaa, että kyseinen veistos on ”legalistisen patriotismin visuaalinen symboli” ja pohjimmiltaan ”hallitsijapataksaksi naamioitu kansallinen muistomerkki”.

Tuukka Talvion artikkelissa käsitellään valtaa ja oikeutta kuvavia mitaleja. Mielenkiintoisena yksityiskohtana kerrotaan, miten presidentteihin kohdistuva mitalitaide on saanut itsenäisessä Suomessa monimuotoisen käsitteilyn. Lukija voi Harjun artikkeleiden pohjalta vetää analogisen johtopäätöksen siitä, kuinka kuninkaiden, keisarien ja presidenttien muotokuvat heijastavat oikeutta ja valtaa valtiollisten ja yhteiskunnallisten olojen muuttuessa.

Harjun toimittama teos on monialainen kokoomateos, jossa valta ja oikeus näyttäytyvät niin loistossaan kuin raadollisuudessaankin. Kirkollinen ja maallinen elämä esiintyvät varhaisimmista ajoista nykypäivään. Teoksen si-

sältö kiinnostaa historiaa, erityisesti taide- ja kulttuurihistoriaa sekä kirkkohistoriaa, seuraavia, kuvataiteilijoita ja taiteen harrastajia ylipäättään sekä myös yhteiskuntatieteilijöitä oikeustiede mukaan lukien. Lähtökohta on kuitenkin kuvallisuus, joka sijoitetaan oman aikansa kulttuurihistorian ja yhteiskunnan muutosten luomaa taustaa vasten.

HANNU HEIKKILÄ

Kirjoittaja on professori.